

Ivan Babarović

svećenik – glazbenik

Josip Franulić

Ovim se prilogom nastavlja i ujedno zaokružuje piščev prikaz o svećeniku glazbeniku vlč. Ivanu Babaroviću (1896. – 1980.), iz Milne na Braču, objavljen u posljednjem broju Sv. Cecilije (3-4/2009, str. 14 – 20): Seoski župnik – crkveni glazbenik. Nakon što je ondje pregledno prikazana Babarovićeva suradnja u Sv. Ceciliji (1922. – 1943.), glavnina izlaganja uvid je u njegove neobjavljene glazbene bilješke, nastale 1950-ih godina, dok je župnikovao u bračkoj župi Nerežišćima. Materijal s glazbenog područja iz njegovih brojnih rukopisnih svezaka sadržavat će i ovaj zapis o tome vrijednom svećeniku, intelektualcu i patniku.

Ivan Babarović (1896. – 1980.)

JOSIP FRANULIĆ rođen je 1951. u Nerežišćima na Braču, a od 1977. g. je u pastoralnoj službi svoje matične, hvarske biskupije. Još iz studentskih dana bavi se znanstveno-istraživačko-spisateljskom djelatnošću objavljujući knjige i radove iz svjetovne, crkvene i kulturne prošlosti. Zbog toga mu je 1999. g. udijeljena nagrada Splitsko-dalmatinske županije, a 2008. g. visoko državno odličje Red Danice hrvatske s likom Marka Marulića.

1. Crkveno pjevanje

Babarovićev uradak o crkvenom pjevanju na Braču, svojstven enciklopedijski sastavljenoj natuknici, zaslužuje da ga upoznamo u cijelosti.

»Otok Brač ima svojulijepu prošlost s obzirom na crkveno pjevanje. I danas se (napisao 1958. g.) još čuje skladno pjevanje u svim otočnim crkvama i ono je puku posve priraslo srcu.

Male crkve u otočnoj unutrašnjosti nicale su od početaka kršćanstva do 16. stoljeća, kad su se počele zidati veće crkve. Crkveno pjevanje u tim crkvicama bilo je bez ikakve pratnje. Pismenih zapisa o tom pjevanju ne posjedujemo. Prema današnjem crkvenom pjevanju smijemo zaključiti da je ono bilo liturgijsko: pjevali su se nepromjenljivi i promjenljivi misni dijelovi.

Ritam u melodiji označuje psihičke osobine pojedinog otočnog mjesta. Svako mjesto u napjevu ima svoju

malu inačicu. To pjevanje izvode samouki pjevači, koji od svojih mladih dana slušaju napjev. Kod kuće se ti pjevači vježbaju u izvođenju napjeva dok ne nastupe u javnosti. Pjevači po selima ne poznaju nota. Oni pjevaju crkvene napjeve koje su naučili po sluhu, bez uporabe bilo kojeg pomoćnog glazbala. U svim crkvama više ili manje opaža se tradicionalni koral.

Kad su se početkom Novog vijeka počele na otoku graditi veće župne crkve, tada su u te crkve dospjele i orgulje te su one pratile crkveno pjevanje. Uvođenjem orgulja u crkve crkveno pjevanje na otoku postaje raznoliko. Orguljaši su ispočetka bili redom svećenici. Kasnije obavljaju orguljašku službu učitelji osnovnih škola. Nakon Prvoga svjetskog rata formiraju se mješoviti zborovi u pojedinim većim otočnim naseljima. Izvodile su se kompozicije iz Hrvatskoga crkvenog kantuala te druge skladbe domaćih

i stranih crkvenih glazbenika. Spomenuti zborovi i danas djeluju u tim mjestima.

Iseljenici s otoka ponijeli su crkvene napjeve sa sobom u obje Amerike. Sada ih tamo rado pjevaju prigodom glavnih crkvenih blagdana.«

Pišući u nerežiškome župnom ljetopisu 1955. g. o crkvenim pjevačima te o bogatstvu i raznolikosti pučkoga crkvenog pjevanja, vlč. Babarović dalekovidno je zapazio: »Mlađi naraštaj vrlo mučno prihvaća tradicionalno pjevanje i teško će koji zapjevati *a solo* poslanicu. Naravno da ima preko cijele godine krasnih napjeva, a dokle će se sačuvati? Budućnost će pokazati.«

2. Svjetovni napjevi

U već objavljenu članku, ispunjenu crkvenim glazbenim zapisima vlč. Babarovića, tek se usputno spominju njegove bilješke s obzirom na profano pjevanje. S tom je tematikom donesen samo njegov zapis o kantileni *Ala ribe*, što ju je 1950-ih godina pjevao prodavač svježe ribe u Nerežišćima. U nastavku će biti prenesena Babarovićeva zapažanja u vezi sa svjetovnim napjevima za njegova djetinjstva u zavičajju. Pisanje o tim događajima naslovio je 1957. g. *Nestali običaji*, jer su već tada – pola stoljeća nakon što su bili aktualni – postali nepovratna prošlost.

Kopači, sve krepki težaci, predvečer bi se vraćali kući. Na uobičajenom mjestu, s motikama na ramenima, svi bi u krugu zapjevali. Poimence naveden visoki tenor započeo bi pjevati koju lokalnu narodnu pjesmu, a onda bi svi uokolo prihvatili u terci, seksti, oktavi i basu. Oni su se sami u tome vježbali, nisu poznavali učitelja pjevanja. Slabiji sluhom u sekundiranju pažljivo bi slušao bolje nadarena pjevača. Oslon svega zbora bio je spomenuti visoki tenor, koji je započinjao svako pjevanje te ujedno bio umjetnički dirigent zbora.

Milna na Braču

Kako je u promatranom razdoblju – na prijelazu iz 19. u 20. st. – u Babarovićevoj zavičajnoj Milni bilo mnogo vinograda, pa sami mještani nisu mogli sve iskopati te bi iz susjednog mjesta Ložišća dovođili kopače kao nadničare. Njihov je predvodnik bio i *capo capella* svoje družine. Posjedovao je posve visok tenorski glas. Dok su prolazili Milnom, na poticaj kojega druga otraga da se zapjeva, predvoditelj bi se okrenuo prema svome skupu. Svi bi se zaustavili, a on bi visokim glasom započeo svoj pjev, našto bi svi oni prihvatili pjesmu.

U doba pak berbe grožđa kao poma-gačice u Milnu su dolazile djevojke iz Dalmatinske zagore. Bilo je neobično,

bilježi vlč. Babarović, slušati njihovo pjevanje ispod glasa, u sopranskoj di-onici, u srednjem položaju, s malenim intervalima.

Stavljajući na papir ta svoja sjećanja iz djetinjstva, vlč. Babarović zapisao je da je grehota što tada nije bilo magnetofona, pomoću kojega bi se to već posve nestalo starinsko milnarsko pjevanje sačuvalo i moglo proučiti kako su pjevači pjevali svoje dionice i u kojim intervalima. O pjevanju težaka iz susjednih Ložišća naglašava kako tada nije poznavao glazbu a da bi to pjevanje mogao nakon pola stoljeća analizirati. Koliko se pak spominje, ono se umnogome razlikovalo od pjevanja milnarskih težaka i bilo je autohtono

»Zaista se začudih kad slušah kako orkestar daje šum vode. Ostadoh iznenađen kako je to čovjek mogao prikazati sa zvukovima. Uživah u slušanju te neobične glazbe. Instrumenti od najdubljih do najviših natjecahu se tko će bolje prikazati žuborenje vode. Promislilih do kakva je savršenstva danas glazba doprla. Slušam *Vodu* i ostajem zadivljen kompozitorovom genijalnošću.

ložiško. Melodija u pjevu posebno njihova, modulacija također, a da o akcentuaciji riječi ne treba ni govoriti. Njihovo višeglasno pjevanje bilo je naučeno bez učitelja glazbe te se prenosi- lo od starijih na mlade naraštaje.

3. Glazbeni komentari

Već spomenut objelodanjeni članak također navodi da je vlč. Babarović u svojim zapisima znao komentirati prijenose misa na Vatikanskom radiju te pojedine domaće glazbene radioemisije. Ono što je tada naglašeno tek uopćeno sada će biti konkretizirano s obzirom na određena glazbena djela, kojih je izvođenje slušao na radioprijemniku prije pet-šest desetljeća.

O Borodinovu *Knezu Igoru* piše: »Kako je majstorski komponirano pjevanje i uzvikivanje Rusa i Ruskinja na selu! Veseo se život odražava u tom pjevanju, intervali nisu veliki,

reski instrumenti dominiraju. Čovjek se divi kompozitoru koji je sve to tako divno obradio.« Za *Koledare Gotovac* je »upotrijebio narodne zagorske instrumente, prenosi se u arhaičnu Dalmatinsku zagoru i otkriva svijetu posve nepoznate zagorske napjeve. U tome je on kod nas nenadmašiv.« Bostonski orkestar svirao je Straussov valcer: »Izvođač daje vesele momente iz života umjetnika, koji kao da vlada prirodom i lebdi nad njom.«

Dok su prenesena zapažanja atribuiranih glazbenih djela kraća, opsežnije je ono o simfoniji *Voda*, kojoj ne imenuje autora, nego to da ju je izveo engleski orkestar: »Zaista se začudih kad slušah kako orkestar daje šum vode. Ostadoh iznenađen kako je to čovjek mogao prikazati sa zvukovima. Uživah u slušanju te neobične glazbe. Instrumenti od najdubljih do najviših natjecahu se tko će bolje prikazati žu-

borenje vode. Promislilih do kakva je savršenstva danas glazba doprla. Slušam *Vodu* i ostajem zadivljen kompozitorovom genijalnošću. Držim kako je takav sastav mogao napraviti samo sjevernjak Englez, koji je rođen u vodi, uzrastao u vodi, živio svoj vijek u vodi i u njoj će završiti svoj život. Snijeg toliko mjeseci preko godine, led dugotrajan, nabujale rijeke sa svojim pritocima dale su Englezu materijal za tu kompoziciju i samo je sjevernjak takvo što mogao skladati. Južnjak, koji živi pod jarkim suncem, ne može nešto slična napraviti, jer ne poznaje žubor rijeke koja je prešla svoje korito.«

Iza naslova *Pri slušanju radiopostaje* slijedi ovo: »Slušam sada ženski glas uz pratnju orkestra. Visoke note toga soprana me zapanjuju, silna predanost pjevačkom umijeću te solistice me začuđuje, pjeva razne teške melodije tako lako kao iz rukava.«

Jedne svibanjske nedjelje 1959. g. u vezi s prijenosom mise na Vatikanskom radiju zabilježio je: »Orguljaš je teške komade svladavao s lakoćom. Monteverdijevu *Avemariju* koliko se sjećam samo tri pjevačice interpretirale su troglasno vrlo dobro. Izvrсни Monteverdi je u egzaltaciji komponirao tu skladbu da joj se ne možeš dosta nadiviti.« Na Tijelovo te godine o misi na istom radiju zapisao je: »Redovnici barnabiti promjenljive su misne dijelove, uključujući posljednicu, složno pjevali bez ikakve pratnje, točno po koralu. Troglasnu je pak Perosijevu misu savršeno izveo muški zbor. Orguljaš je svirao besprijekorno.«

Nekoliko glazbenih bilježaka tiče se Babarovićevih sarajevskih dana. Nakon više od tri desetljeća sjeća se da je njegov profesor liturgike na sarajevskoj bogosloviji, za kojega napominje da je savršeno poznao crkveno pjevanje, jednom izveo napjev korizmenoga ferijalnog evanđelja kako ga je čuo u Trogiru. Profesor pak semitskih jezika, inače njemački isusovac koji je

studirao konzervatorij u Parizu, svirao je *Marseljezu* na glasoviru, s varijacijama *memorialiter*, tako da je dvorana odjekivala od njegove virtuoznosti. Kad se kao zatočenik za Uskrs 1945. g. ponovno našao u Sarajevu, vlč. Babarović pribivao je polifonoj misi što ju je darovit katedralni zborovođa bio organizirao sa sarajevskim glazbenicima te s onima iz vojnih postrojba. Ta je izvedba bila uvelike odjeknula Sarajevom, koje je rijetko kada imalo prigode čuti takvu komponiranu misu.

4. Umjesto zaključka

U spominjanim hrvatsko-latinskim rukopisnim svescima Babarovićevih zapažanja – izvadcima iz njih ispunjena su ova dva priloga o njemu – više-kratno nalazimo aksiom da svećenik ima biti privržen svetosti i znanosti (*deditus sanctitati et scientiae*). To je načelo nastojao provoditi u djelo, o čemu ponajprije svjedoči njegova duhovna usmjerenost. Bio je naime svećenik duboko proživljene osobne molitve, svakodnevni pohoditelj groblja, gdje je u tišini i samoći dugo razmišljao i molio te neumoran predvoditelj mnogih bogoslužnih čina i raznih pobožnosti.

Koliko je pak uspio združiti privrženost svetosti i znanosti, naslućuje se iz Babarovićevih odgovora, uvjetovanih postavljenim upitima njegova nadređenoga 1946. g.: »Župnik se kroz čitav tjedan pripravlja na propovijedi. Potanko prati čitavu bogoslovnu znanost i sve profane znanosti. Sve to svestrano znanje, kad mu se čini najzgodnijim, upotrebljava u svojim propovijedima. Župnik je uglavnom po čitav dan zauzet molitvom, pisanjem i neprekidnim studijem sveopće izobrazbe.«

Kako je sa znanosti povezana umjetnost, neizostavno valja naglasiti da je vlč. Babarović teoretski i praktično izvrsno poznao glazbenu umjetnost, ustrajno vježbajući na svom glasoviru. Jednodušna su svjedočanstva

da mu kao orguljašu nije bilo premca. Ozbiljna nastojanja (već su bili nabavljeni instrumenti za potpun tamburaški sastav!) da bi ranih 1950-ih godina bio obnovio tamburaški zbor u režiji nerežiške osnovne škole nisu se ostvarila, ali ne njegovom krivnjom.

Da mu je zaokupljenost glazbom postala njegovo drugo ja (*alter ego*) dokazuju njegovi glazbeni zapisi, obilno korišteni u ovim prikazima, pa i ovaj dosad nespomenut. U jesen 1959. g. uz malobrojna lica na obali u bračkom naselju Supetru zapazio je i dvije nestašne djevojke: »Vesele, čini se da još nisu okusile životnu gorčinu, živo se kretahu obalom, pune životne radosti. Skladatelj bi – nastavlja vlč. Babarović – gledajući njih mogao naći motive za cijelu simfoniju, upriličivši oko njih vedro modro nebo, mirnu morsku luku s morem između kopna i Brača, toplo sunce s borovom šumom na otoku...«

Odanost glazbi nije mu bila sama sebi svrhom (Iarpurlartizam), nego ga je utvrđivala u Augustinovu stajalištu da preko vidljivih ljepota dolazimo do njihova nevidljivog Stvoritelja (*per visibilia ad invisibilia*). Svakoga bi ga proljeća slavujev pjev prenuo iz ove suzne doline: »Čovjeka bi uzdizao put nebeskih vedrina, ostavljao bi zemaljsku prašinu te bi osjećao kao da ne živi na ovom planetu. Koliko će još dugo – pita se vlč. Babarović – u isto godišnje doba naviještati novi život te čovjeka patnika na zemlji buditi iz unutarnjeg mrtvila, a dušu mu obuhvaćati ružičastom budućnosti? Bože, stvorče svemira, kako si sve to odredio i utanačio da se zgodi u najpreciznijem vremenu! Kako je neizmjeran Stvoritelj, koji je sve to tako divno umjetnički složio! Čovjek olako prelazi preko svega toga, on se na tome mnogo ne zaustavlja...«

Pod naslovom *Igranje ptica* taj nam je ljubitelj Božje prirode ostavio zapisa-

no: »Izađoh iz grobišta i stadoh ispod njegova zida. Ptice se skupiše na zidu te se počеше veselo i živo igrati. To mi pružaše veliku ugodnost, dok je čitav okoliš pružao sjetnu sliku (bilo je, naime, oblačno i vjetrovito vrijeme). Zaista se u prirodi, pomislih tada, čovjek uvijek može naći zadovoljan. Nađe se svagda štogod što čovjeka uzdiže, pronosi u vesele sfere kako bi bio radosniji nego da boravi u društvu ljudi, pak izgledala priroda bilo kako sumorna. Šteta da to ljudi uopće malo zapažaju pak se nevoljko osjećaju u samoći, kad se ne nalaze u bućnom društvu.«

Nesumnjivo je vlč. Babarovića – kao vjerna poklonika samoće, tišine i

razmišljanja – u tome smislu za sav život odredila okolnost što je na samom početku svoga svećeništva bio župnim pomoćnikom pretposljednem upravitelju proslavljene svećeničke pustinje Blaca na Braču, preč. Nikoli Miličeviću st. (*Similis simili gaudet!*). Na njegovu ukopu 1923. g. – budući da se za to nitko od okupljenih otočnih svećenika nije osjećao spremnim – 27-godišnji Babarović održao je pogrebni govor tome višestruko zaslužnu svećeniku-pustinjaku. Izvijestivši s tim u svezi u svojim zapisima, zaključno se zapitao: »Tko će meni?«

Na Babarovićevu sprovodu prije tri desetljeća tada 29-godišnji pisac mu je – kao njegov bivši ministrant i onaj koji je, uz još dvojicu crkvenih službenika, zahvaljujući njemu postao svećenik – održao posmrtno slovo, ali i tijekom susljednih 30 godina do danas o njemu objavio 15 bibliografskih jedinica u raznim periodičnim publikacijama (*Fra Rafo Kalinić, Glas Koncila, Glos*

sa škrop, Marija, Narod, Služba Božja, Službeni vjesnik Hvarske biskupije, Sveta Cecilija). Za razliku od svih nabrojanih glasila, jedino je u *Sv. Ceciliji* za života surađivao vlč. Babarović te ga sada u istom časopisu pisac predstavlja čitateljskoj javnosti.

Primijenivši na vlč. Babarovića izričaje jedne od sprovednih molitava u sklopu posljednje preporuke i oproštaja, zahvaljujemo Gospodinu »za mir

gov život prošao u znaku patnje: iskusio je glad već u Prvome svjetskom ratu, a tijekom Drugoga, kao žrtva nacističkog nasilja, bio je utamničen te je prebolio inače smrtonosan pjegavi tifus; obilježile su ga i obiteljske tragedije, a sâm je dva posljednja desetljeća života proveo u potpunoj sljepoći... i zato je »zavrijedio da ga poštujemo.«

Ovo izlaganje zaključujemo daljnjim posuđenim rečenicama iz pred-

.....
Kako je Babaroviću bio teško pao prestanak izlaženja *Sv. Cecilije*, gdje bi bez teškoće mogao tiskati sve što je napisao s područja crkvene glazbe, dokaz je članak o orguljanju u *Nerežišćima*, što ga je bio poslao *Muzičkoj reviji* 1950. godine.

koji je unosio među nas« (taj je naime mirotvorac, želeći živjeti u miru sa svakim pa i s onima koji su mu zagorčavali život, radije u sebi trpio tražeći utjehu u molitvi nego da budu narušeni dobri međuljudski odnosi) te »što se kroz patnju naučio poslušnosti« (sav je nje-

metne molitve: »Molimo te (Gospodine), ne daj da se izgubi išta od njegovih napora; ono što je živio i činio nek pridonese dobrobiti ovoga svijeta. Daj (...) da u svemu u čemu je velik bio i dalje nama zbori, i sada kada je prešao u pokoj.«